

Детство

11.

ДЕТИЊСТВО

Часопис о књижевности за децу
Година XXXVII, број 2,
лето 2011.

Редакција:

Др Јован Љуштановић,
главни и одговорни уредник

Др Василије Радкић
Мр Бојана Вујин
Раша Попов

Секретар редакције:
Душица Мариновић

Лектор и коректор:
Мирјана Карановић

Корице:
Poroff art

Издавач:

Змајеве дечје игре
Нови Сад, Змај Јовина 26/II
Тел. (021) 66-11-266, 66-13-648
Факс (021) 526-245
E-mail: zdigre@gmail.com
www.zmajevedecjeigre.org.rs

За издавача:

Душан Ђурђев, директор

Слог:

Ласер студио, Нови Сад

Штампа:

Offset print, Нови Сад

Часопис излази тромесечно
Цена овог двоброја: 300,00 динара

Претплате слати на жиро-рачун
Змајевих дечјих игара 340-30423-35

Овај број часописа ДЕТИЊСТВО
делимично су финансирани:
Покрајински секретаријат за културу
Управа за културу града Новог Сада

ISSN 0350-5286

САДРЖАЈ:

УЗРАСНИ ИДЕНТИТЕТИ И КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ II

Dubravka Težak , Tipovi dječjeg junaka u razvoju hrvatske dječje književnosti kao odraz shvaćanja identiteta djeteta	3
Душица Потих , Poeta ludens у игри прикривених удвајања	9
Зорана Опачић , Проблематизовани идентитет у роману <i>Будале и смарачи</i> Улфа Старка	17
Marina Gabelica , Od crno-bijelog do crvenog: antiutopijska literatura za mlade	24
Милутин Ђуричковић , Проблем одрастања у омладинском роману <i>Вајцено кришћење</i> Миленка Матицког	32
Светлана Калезић Радоњић , <i>Абар</i> Воја Терића као палимпсест различитих узрасних идентитета	38
Анико Уташи , Дечји монолози Еве Јаниковски	48
Ивана Игњатов Поповић , Апотеоза детињства у митском свету <i>Пејџа Пана</i>	54
Василије Радкић , Инвертовани исказ у Ђопићевом стварању за децу	60
Виолета Јовановић , Идентитети детета и детињства у књигама за децу Александра Ристовића	68
Зорица Хаџић , Виђење детињства у једној причи Милете Јакшића	75
Нађа Дурковић , Утицај драмских бајки Драгане Кршенковић Брковић на идентитете младе читалачке публике	79
Тиодор Росић , Предшколска стваралачка интерпретација <i>Игара</i> Васка Попе	86
Јованка Денкова , Македонска народна књижевност у предметној настави основног образовања и њена рецепција у различитим узрасним групама	94
Марина Токин , Узрасни идентитет ученика и обрада српске народне бајке о Пепељуги	103
Dragica Dragun , Remitologizacija u dječjoj književnosti	109
Сузана Лаловић и Милена Ковачевић , Средина и одрастање дјевојчица: Андрићева Роза и Самоковлијина Мирјама	117

9. Херлок, Елизабета (1956). *Развој детишта*. Београд, Завод за издавање уџбеника СР Србије (Elizabeth B. Hurlock, *Child Development*, McGraw-Hill book company).

Zorana OPAČIĆ

PROBLEMATIZED IDENTITY
IN *FRUITLOOPS AND DIPSTICKS* BY ULF STARK

Summary

Contemporary Swedish novel *Fruitloops and Dipsticks* deals with the growing up problems of twelve years old Simone, confronted not only with gaining a personal and gender identity but also with the problem of socialization in the new school and peer environment. Misunderstanding in the new environment provides her an opportunity to live with the false identity and measure the world from another perspective, but also exposes her to the odd inconveniences. The oblique point of view, common in her everyday life, makes the additional pressure in her adolescent searching of identity (to be "normal", to be socially accepted – or to be rejected, but part of the family). The quality of the novel, among other things, lies in the ability to tell about very sensitive topics of growing up from the humorous perspective.

Key words: young adult novel, the search for identity, an adolescent hero, conventional and unconventional life attitude

◆ Marina GABELICA

OD CRNO-BIJELOG DO CRVENOG: ANTIUTOPIJSKA LITERATURA ZA MLADE

SAŽETAK: U radu se interpretira knjiga američke autorice Lois Lowry *Davač* (1993). Riječ je o znanstveno fantastičnoj knjizi koja je u inozemstvu iznimno dobro prihvaćena od kritičara i publike. Nagrađena je prestižnom književnom nagradom Newbery Medal 1994. godine. Knjiga *Davač* stavlja se u korelaciju s nekim imanentnim filozofskim teorijama društvenog uređenja (Platon i Aristotel) u pokušaju da se odgonetne antiutopijsko destrukturiranje prvotno uspostavljene utopijske misli. Naslov rada *Od crno-bijelog do crvenog* proizlazi iz simbolične pojavnosti crvene boje u inače crno-bijelom utopijskom svijetu koja metaforički najavljuje „otvaranje očiju” glavnog protagonista, dvanaestogodišnjeg dječaka Jonasa. Iako smještena u pretpostavljenoj budućnosti, ona korespondira suvremenom tinejdžerskom iskustvu, donosi moderne, ali i univerzalne teme za promišljanje. Jednostavnost stila pisanja, napeta i dobro izgrađena fabula knjigu čini dostupnom mlađim generacijama, dok je filozofska baza čini primamljivom i starijem čitaču.

KLJUČNE REČI: Lois Lowry, *Davač*, utopija, antiutopija, književnost za mladež

Uvod

Djeca odrastaju uz bajke. Bajke nas uče o dobru i zlu, o tome kako bi „trebalo biti”. Možda bismo ih

stoga mogli smatrati i prvim utopijskim htijenjima, scenarijima savršenog svijeta u kojemu dobro uvijek pobjeđuje. No, istovremeno, kritički će um u jednostavnosti bajke pronaći mjesta za prigovor na račun crno-bijele karakterizacije u kojoj nema previše mjesta za rast i razvoj pojedinca. Dobrota i zloba su iskonske, lik je s njima rođen bez previše objašnjenja kako i zašto. Gotovo je nemoguće od lika očekivati da svjesno odluči koju će ulogu odabrati; on/ona jednostavno jest dobar ili zao, njegova je priroda (i sudbina) zadana.

Crno-bijela ili ne, bajka ipak ne djeluje tako simplistički. Ukrašena je blještavilom izvan-zbiljskih razmjera koje tako dobro pulsira s našom maštom da nam je gotovo svejedno koje (eventualne) subliminalne ili stereotipne poruke nosi. Sve je dobro dokle dobro na kraju pobjedi.

Negdje na tragu bajki rađa se i (znanstveno) fantastična literatura koja pokušava nadograditi zbiljske svjetove ili stvoriti neke posve nove. Gdje leži naša potreba za takvim stvaranjem novoga? Možda baš u realitetu koji nas ne zadovoljava: uz pomoć dara mašte, možemo stvoriti svjetove daleko interesantnije i bogatije od onog u kojem živimo. Fantastična je literatura pronašla svoje čitateljstvo. Nakon sanjive *Alise u zemlji čudesa* (Lewis Carroll) izgradili su se još mnogi, gotovo opipljivi fantastični svjetovi. Čitatelj lako u njih ulazi, prvo kao gost, a zatim i kao akter zbivanja (*Priča bez kraja*, Michael Ende). Svjetova je onoliko koliko je ljudi na zemlji: mnogo je izmišljalaca, stvaralaca zapisalo svoje vizije pa smo tako zaživjeli i u Neverlandu, Narniji, Međuzemlju... Djeca i mladi posebno su dobro prihvatili svijet čarobnjaka iz heptalogije Harry Pottera.

Kada bismo tražili razloge tako dobre recepcije novijih fantastičnih djela, možda bismo se mogli vratiti na početak i prisjetiti se da smo svi jednom odrasli na bajkama pa su nam takvi novi, utopijski svjetovi zapravo vrlo familijarni. No, teško da bismo

svijet Harry Pottera mogli nazvati „utopijskim”. Harry Potter mladima je možda interesantniji zbog onog momenta identifikacije gdje lik usamljenog, neprihvaćenog dječaka na kraju ipak (bajkovito) dokazuje da je zapravo i te kako poseban. On je heroj, junak, (opet bajkovito) skroman i čista duha, jednostavno drugačiji od drugih. Biti drugačiji, danas je imperativ. U svijetu globalizacije, kada smo više no ikada prije svjesni mnoštva, tj. „koliko nas ima”, važno je istaknuti se, biti poseban. Mladi to pokušavaju već godinama, izuzimajući se iz „kulture” i postajući dijelom neke supkulture. Danas je fanastičan svijet supkultura sam po sebi.

I dok neke složenije fantastične strukture u sebi nose zapravo onu najjednostavniju, iskonsku poruku (kao i bajka), postoje i one koje preispituju prirodu jednostavnosti i savršenstva.

Takva je svakako knjiga *Davač* američke spisateljice Lois Lowry. Na prvi pogled, riječ je o jednom utopijskom svijetu u kojem nema siromaštva, neslaganja, nepravde i boli.

No postepenim podizanjem vela, koji je simbolički prikazan u obliku postepenog uvođenja boje u inače crno-bijeli svijet, otkrivamo kako iza ljepote leži groteskno lice istine. Ovu knjigu mnogi kritičari nazivaju „mekom” znanstvenom fanastikom za mlade. Ipak, mekoća leži isključivo u vještom peru spisateljice jer poruka sama je i te kako gruba i realna. Ako ništa drugo, ovo je knjiga koju bismo lako mogli nazvati antiutopijskom bajkom.

Sudar svijeta meda i mlijeka sa svijetom krvi i znoja

U vremenu kada je naglasak stavljen na traženju vlastite posebnosti (gdje se pojam *vremena* može promatrati dvojako: *vrijeme* kao suvremenost i *vrijeme* kao adolescentska dob), ova je knjiga snažna me-

tafora za svakog tko je u procesu preispitivanja svo-
ga *ja* u *mi*, u *Istosti*. Istost u *Davaču* odiše sigurnošću, redom i mirom. čitatelj uzdiše nad utopijskom slikom zemlje u kojoj se narod više ni ne sjeća rata, boli i bolesti, u civilizaciji gdje je obitelj primarna zajednica, a roditelji i djeca svakodneвно razgovaraju, dijele svoje misli i osjećaje.

Tko hoće večeras biti prvi s osjećajima?, upitao je Jonasov otac po okončanju večernjeg obroka. Bio je to jedan od rituala, to večernje pričanje o vlastitim osjećajima. Ponekad bi se Jonas i njegova sestra Lily svađali oko toga tko je na redu i tko će biti prvi. U tom su ritualu dakako sudjelovali i roditelji, pa bi i oni svake večeri pričali o svojim osjećajima. (Lowry: 2001, 2021)

Autorica priču gradi oko glavnog lika, dvanaestogodišnjeg dječaka Jonasa i donosi nam obiteljske slike kao iz priručnika pozitivne psihologije: „Lily je ustala i prišla majci. Pomilovala ju je po ruci. Sa svojeg je mjesta otac posegnuo preko stola i uhvatio je za ruku. Jonas ju je uhvatio za drugu. I tako su se tješili svi redom. A onda se ona uskoro nasmijala, zahvalila im (...)” (Lowry 2001: 25)

Divan odnos između roditelja i djece, odnos koji počiva na komunikaciji i dijeljenju, stvara u čitatelju osjećaj smiraja.

Djeca odmalena grade svoje unutarnje svjetove; povlače se u svoj svijet igre, svijet mašte, zemlju meda i mlijeka... Dječji je duh jednostavno takav – teži miru, veselju, istinski je topao i dobar. U knjizi Lois Lowry mogli bismo isto poistovjetiti s lakoćom kojom se čini da opisano društvo funkcionira.

No, kako odrastaju, djeca/mladi otvaraju oči i postaju prijemčljiviji na svijet odraslih. U realnome svijetu, mladi se susreću i sa sivilom odraslosti. U tom dodiru, ili bolje rečeno sudaru unutarnjeg dječjeg svijeta sa svijetom odraslih, rađa se snažan, crveni osjećaj ljutnje na nepravdu. Za razliku od odraslih koji umorni od borbi često pokleknu, pristaju na ma-

nje od dvaju zala, mladi je duh revoltiran, snažan i u svom zanosu mlada osoba vjeruje da, kao i u svijetu bajki, dobro jednostavno mora pobjediti.

Ovaj moment odrastanja jednog mladog čovjeka, moment u kojem se doista oči jedne mlade osobe „otvaraju”, u *Davaču* je metaforički prikazan preko otvorenja Jonasovih osjetila na senzaciju boje koje on isprva tek vidi kao „nejasnu promjenu stvarnosti”.

A onda je Jonas najednom opazio, dok je slijedio let jabuke kroz zrak, da se taj plod – mislim, baš to ne može nikako razumijeti do kraja – da se ta jabuka **promijenila**. Samo na trenutak. Točno se sjećao kako se promijenila usred leta. A onda mu se našla u ruci, i on ju je pažljivo pogledao, no bila je to ona ista jabuka(...) smijehom je pokušao pokriti neugodno uvjerenje da se **nešto** dogodilo. (Lowry: 2001, 41)

Mi, čitatelji, kao da i sami slijedimo Jonasovu metamorfozu, jer s njegovim „otvaranjem” očiju i mi postajemo osjetljiviji na suptilne znakove nereda u onome što smo do sada smatrali uređenim sustavom. Ta se nelagoda lagano razvija, ponajviše kroz dva aspekta:

Prvi je pojava glasa Spikera na zvučniku. „POZOR. PODSJEĆAM DA SE NEMIR MORA PRIJAVITI KAKO BI SE MOGLO POČETI S LIJEČENJEM.” (Lowry: 2001, 53) Čak i odabir velikih tiskanih slova znak je koji nas upućuje na određenu strogost koja postoji u riječima ovog neimenovanog glasa, glasa koji se neprestano obraća narodu, a iz čijih riječi shvaćamo da taj „netko” uvijek zna što se sa stanovnicima događa.

Drugi moment čitateljske sumnje leži u imenovanju likova djece. Naime, iako dječca imaju svoja osobna imena, ona se zapravo javno nazivaju prema broju svojih godina (Jedinice, Devetke, Dvanaestice itd.). Ovakvo grupiranje djece prema dobi stvara osjećaj institucionalizacije koja, iako nudi određeni red i disciplinu, ipak najavljuje odsustvo individualizacije.

Vrlo upitan moment i najava ove potrage za *so-bom* u *Istosti* je zapravo trenutak kojim knjiga *Davač* započinje. To je najava Ceremonije Dvanaestica, ceremonije na kojoj će svi dvanaestogodišnjaci dobiti svoja životna zvanja. Jonas izražava strah i strepnju nad ovim događajem. Nije siguran hoće li mu Komitet (vladajuća struktura) dati dobro zvanje, hoće li **za njega** odabrati pravi životni put.

Ovakvo uređenje savršenog društva nije nužno znak nefunkcionalnosti. Naime, s jedne strane, opisano je kako odrasli doista prate razvoj djeteta od prvoga dana. To iskazivanje pažnje djetetu i njegovim afinitetima nešto je čemu zapravo i naše društvo teži. Međutim, konačnost donošenja odluke u ime nekog drugog, ipak je znak gubitka slobode, pa čak i gubitak prava na pogrešku.

Ceremonija u kojoj svako dvanaestogodišnje dijete dobiva svoje životno zvanje otkriva strukturu ovoga društva. Tako doznajemo i za jedno zanimljivo „zvanje”: Rodomajke. Riječ je o ženama čija je jedina zadaća u društvu bila rađanje djece.

(...)Inger je primila zadaću Rodomajke. Jonas se sjetio kako je mati to nazvala poslom bez ugleda. Ipak pomislio je da je Komitet dobro odlučio. Inger je bila dobra cura, samo pomalo lijena i imala je snažno tijelo. (Lowry: 2001, 69)

Na Ceremoniji Jonas dobiva najuglednije od svih zanimanja – biva proglašen Primačem Uspomena. Primač je naziv za šegрта koji će raditi i učiti s Davačem. Postepeno doznajemo da je Davač osoba koja je na sebe preuzela sva sjećanja generacija. On/ona je osoba koja je jedina svjesna, koja zna i pamti sve. Jonas će, kao Primač Uspomena, na sebe preuzeti sva znanja koja Davač čuva. Opasnost da se Davač izgubi značila bi da je narod ostao bez svojih sjećanja. Međutim, teško da bi takav događaj prodrmao samu strukturu društva. Naime, **znanje** koje Davač ima, ima samo on. Narod je lišen znanja i spoznaja, a kao takav je i voljan slijediti (brojna) pravila koja

održavaju sustav na životu. Primitak znanja od Davača Jonasu je najavljen kao bolno iskustvo. Jonas se tog čina plaši, isprva samo radi fizičke boli na koju je upozoren. Ipak, fizička bol je najmanji problem s kojim će se susresti. Primopredaja znanja koja se dešava kada Davač položi svoje ruke na dječaka jest trenutak kada u dječaka prelaze sjećanja, od onih sasvim malenih i bezbolnih (poput osjećaja snijega, topline, sunca) do onih izuzetno bolnih (rata, gladi i sl.)

Ovaj fantastični moment zanimljiva je metafora koja **znanje opisuje kao težinu** – primajući znanje, dječak doslovce osjeća teret na svojim plećima. Jonas također doznaje da je prije njega postojao drugi Primač (tj. Primačica), no ona nije mogla izdržati taj „teret” te je jednoga dana jednostavno nestala. (Kasnije doznajemo da je djevojka radije odabrala umrijeti nego živjeti osvješćena u društvu koje to nije. To je poruka koja je izuzetno snažno prikazala spisateljičinu misao o stvorenoj utopiji.)

Pri našem smo zadnjem izboru jako pogriješili, rekla je Glavna starica svečanim glasom. Bilo je to prije deset godina (...) Jonas nije znao na što ona cilja, ali je ipak u gledalištu osjetio nelagodu. (...) Zato ovaj puta nismo žurili, nastavila je. Ne možemo si dopustiti još jednu pogrešku. (Lowry: 2001, 78)

Proces *primanja* zapravo je bio proces Jonasova učenja. Učenje mu je donosilo užitak, ushićenje, ali i veliku bol i patnju. No, s učenjem, rastao je i dječakov apetit:

Ako je sve isto, onda čovjek ne može ništa ni birati! Volio bih se ujutro probuditi i o nečemu **odlučivati!**(...) Ali sad kad vidim boje, bar ponekad, stalno razmišljam: A što ako bi mogao (*govori o svome malome bratu*) hvatati stvari jarko crvene ili jarko žute, ako bih mogao **birati**? Umjesto da živi u *Istosti*. (Lowry 2001: 115–116)

Naglašene riječi *biranje* i *odlučivanje* upućuju na ideju slobode, pojam s kojim se Jonas tek počinjao

susretati. Vrlo zanimljiv detalj jest i taj što je Jonas sada kao Primač dobio i slobodu *pitanja*. Dakle, mogao je bilo kome postaviti koje god pitanje je htio. Davač, njegov novi učitelj, poticao ga je da postavlja što više pitanja jer tako će najbolje naučiti. Ideja da znanje posjeduje samo jedna osoba u cijelome društvu navodi Jonasa da se zapita koja je uloga Učitelja. Kako Učitelj uči ako nema znanje, uspomene?

O, tvoji Učitelji znaju svoj posao. I poznate su im sve činjenice. Jer svi znaju svoj posao. Nego, riječ je o tome da... da je bez uspomena sve besmisleno. A to su breme prebacili na mene. I na mog prethodnika. I na onoga prije njega. (Lowry 2001:123)

Lois Lowry u više navrata donosi takve komentare postojećeg društva, društva koje cijeni činjenice iznad znanja.

A kako je primao sve više uspomena, sve više znanja, Jonas je postajao slobodniji i mudriji. U svojoj mudrosti, on je bolje i vidio. Tako se i cijeli svijet, pa čak i njegova obitelj, više nije činila istom. On je počeo uviđati prazninu u svojim roditeljima, pa čak i u svojoj mladoj sestri. Osjećao je prazninu u riječima koje su zvučale toplo, jer znao je da toplina dolazi iz ljudskosti, a ako pojedinac nema ljudskosti, onda su te riječi prazne.

U jednome se trenutku javlja i hororistična scena koja najbolje opisuje prethodnu tvrdnju. Naime, Jonasov je otac po zanimanju bio Odgajatelj, odnosno brinuo se za razvoj djece do njihove treće godine. Odgajatelj je u stvarnosti zanimanje koje zahtijeva toplinu u odnosu odrasloga i djeteta. Međutim, u jednome od trenutaka učenja, Davač mu otkriva činjenicu kako i zašto je njihov sustav tako savršen: Jonas je vidio svoga oca kako ubija novorođenče iz razloga što je bilo premaleno, prelagano s obzirom na standarde društva. Ovaj trenutak spoznaje neljudskosti Jonasa je zabolio jače no ijedna ranija spoznaja.

On ga je ubio! Moj ga je otac ubio! (...) Jonas je osjetio kako ga nešto unutra razdire. Osjetio je kako si strašna bol noktima prokapa put da izroni kao krik. (Lowry 2001: 169–170)

Smrtonosnom injekcijom tako bi se ubijali svi koji na neki način nisu odgovarali savršenstvu društva. Stari i nemoćni, nedonoščad i ostali pojedinci koji bi svojom različitosti odudarali od propisanog bili su otpraćeni na takozvanoj Ceremoniji Otpuštanja. Ovaj hororističan događaj posve je otvorio Jonasove oči. U tim je trenucima Jonas prije svega tražio oslobođenje te se stoga u konačnici i odlučio na bijeg iz ovog savršenog društva. Lois Lowry vrlo vješto i postepeno raskrinkava utopijsko društvo, a glavni element raspada nalazi se upravo u *spoznaji odsustva ljudskosti*.

Filozofska pozadina *Davača*

Čovjek je oduvijek promišljao o sebi, postavljao si pitanja koja s razlogom nazivamo univerzalnima: *tko sam ja, što me čini čovjekom?* Potreba da se odredimo u smislu tko smo i što smo navodi nas i na promišljanje o tome „kako bi moglo biti”. U ljudskoj je prirodi da raste i da se razvija, da unaprijeđuje i mijenja ono što može (jer „samo mijena stalna jest”). „Utopija je budućnosna vizija jednog drugačijeg društva, odnosno jednog drugačijeg uređenja društvenih odnosa.” (Jurić: 2003) Promišljanja o čovjeku i ljudskoj zajednici uopće navela su tako mnoge na izvedbu svojevrstnih scenarija u kojima se opisuje „savršeno” društvo.

Lois Lowry u knjizi *Davač* čini upravo to – stvara savršenu zajednicu. Izgrađuje je kao reakciju na suvremeni svijet. Ona kompleksni realni svijet pojednostavljuje i stvara svijet Istosti; oduzima sve što je „višak”, obogaćuje ga onim što mu nedostaje (mirom, skladom).

Vjerojatno najpoznatiji utopijski „recept” jest Platonova *Država*. Prebirući po osnovnim idejama *Države* i uspoređujući ih s istom recepturom koju je Lowry upotrijebila u izgradnji svoga utopijskog društva, možemo naići na nekoliko dodirnih točaka... ali i na nekoliko korijenski različitih ideja.

Prvenstveno, Platon za Državu kaže da počiva na ljudskoj djelatnosti. Razlika jest u tome što Platon u svojoj paradigmi naglašava „svjesnu” ljudsku djelatnost, dok Lowry upravo na toj „svjesnosti” gradi konflikt. Njezini su likovi svakako djelatni – oni su živa tvorevina društva u kojem žive, no to nikako ne čine svjesno. Štoviše, svaki znak „svjesnosti” biva ugušen (primjerice, ukoliko pojedinac sanja „nemirne snove” počinje koristiti tablete za smirenje, tablete koji će te snove odagnati).

Nadalje, struktura Platonova društva počiva na trodjelnoj podjeli: *filozofi, vojnici i robovi*. Pritom su filozofi ujedno i upravljači države, vojnici su čuvari, a robovi su proizvođači.

U *Davaču* to je društvo najmasovnije u području proizvođača – nesvjesnih robova. Pritom se „robovi” ne osjećaju robovima. To su jednostavno ljudi koji žive i rade prema državnim pravilima.

Vrlo je zanimljiv lik Jonasove majke. „Mati je draga, simpatična i inteligentna žena, zaposlena u Odjelu pravde. U njene dužnosti ide briga za kažnjavanje ljudi koji prekrše stroga pravila po kojima se mora živjeti u tom svijetu.” (Lowry 2001: 9)

Ovaj oksimoron – *briga za kažnjavanje* – na neki način upućuje na eufemistično imenovanje strukture slične onoj koju Platon naziva *vojnicima*, onima koji čuvaju red.

Na čelu društva je Komitet. S jedne strane bismo se mogli složiti da bi to doista bili Platonovi *filozofi*, no postepeno uviđamo kako su Lowry-jeni filozofi, upravljači države, posve različiti od Platonovih iz jednostavnog razloga što im posve nedostaje „vrlina koja se zasniva na znanju”, a na kojoj Platon inzistira.

U *Davaču*, to je znanje svima zabranjeno, osim samome liku Davača koji je utoliko jedini filozof u državi. Pritom, dok u Platonovoj utopiji filozofi igraju presudnu ulogu, Lowry-jeni Davač je filozof koji, iako naoko hvaljen i cijenjen, zapravo je tek stari čovjek, izoliran od ostatka društva, čovjek koji živi sam u svom svijetu knjiga i priča.

Njegova **izolacija jest izolacija znanja** – svaki susret pojedinca sa znanjem smatra se pogubnim. Težinu znanja osjeća i sam Davač. Vrlo teško nosi svo znanje jer nema pravo dijeliti svoj teret spoznaje s drugima.

Učinimo li usporedbu utopijskog društva iz knjige *Davač* s društvom koji je osmislio Aristotel, možemo doći do sljedećih dodirnih točaka: Aristotel u svojoj *Politici* govori o društvenom uređenju koje se često naziva „pogrešno formuliranim” jer kad govori o *robovima* on kaže da su robovi takvi po svojoj prirodi, dok su u stvarnosti robovi jer ih društvo čini takvima. Ove riječi optužuju Aristotela za rasnu teoriju društva.

No, Lois Lowry u svom *Davaču* zapravo čini upravo to – ljudi, stanovnici njezina društva, jesu u svojoj biti *robovi*. Oni su skloni robovanju, pristaju na robovanje. U samim začecima društva ljudi su bili toliko „umorni” od svijeta i u osjećaju beznađa oni predaju svoju slobodu u zamjenu za osjećaj sigurnosti i reda. Oni daju svoj dar slobode za osjećaj sigurnosti i time postaju robovi. Društveno ih uređenje nastavlja držati u takvom odnosu, a kada se u pojedincu eventualno dogodi unutarnje „škakljanje” (primjerice, „nemirni snovi”), kada tijelo ili duša sama putem nesvjesnog krene u potragu za nečim iznad onoga što je dano, ljudi (robovi) i opet svjesno biraju „pilulu” kojom će smiriti nemiran duh. Odnosno, opet prodaju svoju slobodu, svoju ljudskost, da bi bili sigurnim robovima.

Davač istovremeno daje nadu u postojanje unutarnjeg osjećaja za slobodu, za prijemčljivost na isti-

nu. To se očituje u trenucima u kojima dječak Jonas, još prije nego u sebe primi *znanje*, opaža da je stvarnost nešto što se mijenja. Iako ga društvo uči tome da **ne vidi**, on ipak gleda. No, tek kada primi znanje, on u konačnici i progleda.

Zaključak

Postavlja se pitanje, zašto bi se tematika *utopije* uopće nalazila unutar knjige za mlade? Zašto mlade umove zamarati filozofskim pitanjem funkcioniranja ljudskog društva i pojedinca u njemu? Ova pitanja ne trebaju opravdanja tipa „zato što...”. U jednom trenutku, gotovo svako dijete postane svjesno svoga *ja* i krene u unutanju potragu za mjestom svoga *ja* u *mi*, u zajedništvu.

Iz ove je perspektive posve vidljivo zašto bi knjiga *Davač* od Louise Lowry bila interesantnom svakom mladom čitatelju koji se ikada zapitao o smislu i besmislu ljudskog postojanja.

(...) utopija pretpostavlja temeljitu kritiku postojećih društvenih odnosa, koja za sobom povlači zahtjev za njihovom korjenitom promjenom, kao i tome primjereno djelovanje. (Jurić: 2003)

Ukoliko doista utopiju promatramo kao kritiku postojećih društvenih odnosa, možemo primijetiti kako se suvremeni „odrasli” često zaustavlja na toj razini kritike društva. Sljedeći se korak – *maštanje* – prepušta filozofima, piscima i djeci.

Utopija je, dakle, diskreditirana; a čak je i utopijski duh iščezao. U tom stanju, ono što se nekoć nazivalo „utopijom” danas se uglavnom smatra ili adolescentskom zabavom za mlade, gnjevne „pankere” ili izlizanim tlapnjama dokonih i dobro uhljebljenih intelektualaca. (Jurić: 2003)

Prošlo je doba kada su velikani izokretali Maslowljev piramidu, odnosno, bili spremni žrtvovati

svoj komfor (pa i život) u ime istine u koju su vjerovali. Možda se utopijska misao u svom najčišćem obliku doista i javlja u mladome umu (mladome čitaču) koji je još uvijek dovoljno ojačan (bajkovitim) porukama da dobro jednostavno mora pobijediti, a opet, dovoljno je hrabar i znatiželjan da vidi svijet oko sebe.

Knjiga *Davač* pritom je sjajan primjer kako i sa gledanjem treba biti oprezan jer *vidimo* samo onoliko koliko smo *spremni vidjeti*. Prihvaćanjem svoje ograničenosti, mi se otvaramo. A rasti možemo jedino ako učimo, ako smo spremni u sebe primiti znanje.

(...) uh da je jezik bar malo precizniji! Crvena je bila tako lijepa!

Davač je kimnuo glavom. I jest.

I ti je stalno vidiš?

Ja ih vidim sve. Sve boje.

Hoću li i ja?

Naravno. Kad primiš uspomene. Jer ti posjeduješ sposobnost gledanja kroz stvari. I tako ćeš, s bojama, steći i mudrost. S bojama i još koječim. (Lowry 2001:112)

Davač nam pokazuje koliko je važna uspomena onih prije nas. Mladima može biti dobar materijal za promišljanje o svojevrsnoj bahatosti generacija koje ne poštuju ono što su generacije prije njih stvorile i izgradile.

Ona također upućuje na strašne posljedice gubitka sebe, kada svoju slobodu prodajemo radi osjećaja sigurnosti. A ova je tema zasigurno interesantna svakom mladom i revoltiranom duhu koji je dovoljno hrabar suprotstaviti se autoritetu kojeg osjeti kao lažnog.

Lois Lowry nas poziva na maštanje, na stvaranje utopijskog svijeta. Istovremeno, ona ga ruši. Pokazuje groteskno lice koje leži iza vela kurtoazije. Vještim perom odmjereno razotkriva slojeve laži, i upravo to postupno poružnjivanje imat će više impakta na jednog tinejdžera no bilo koja savršena bajka.

LITERATURA

1. Aristotel. *Politika*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1992.
2. Babbitt, Natalie. „The Hidden Cost of Contentment”, *The Washington Post*, 9. 5. 1993. <<http://www.high-beam.com/doc/1P2-962716.html>> 6. 1. 2011.
3. Huxley, Aldous. *Vrli novi svijet*, Zagreb, Izvori, 1998.
4. Jurić, Hrvoje. *Utopija – anti-utopija – post-utopija ili: utopija, filozofija i društveni život*. <<http://www.stocitas.org/hrvoje%20o%20utopiji.htm#3>> 2. 1. 2011.
5. Lowry, Lois. *Davač*, Zagreb, Mozaik knjiga, 2001.
6. Platon. *Država*, Zagreb, Naklada Jurčić, 2001.
7. Santiago, Nadia. *Knowledge is Misery in The Giver by Lois Lowry*. <<http://www.suite101.com/content/knowledge-is-misery-in-the-giver-by-lois-lowry-a149968>> 4. 1. 2011.
8. Wyatt, Megan. *Lois Lowry's The Giver. Themes, Issues and Summary of Young Adult Dystopian Novel*. <<http://www.suite101.com/content/lois-lowrys-the-giver-a84924>> 4. 1. 2011.
9. Wyatt, Megan. *Young Adult Dystopian Fiction and Its Impact*. <<http://www.suite101.com/content/young-adult-dystopian-fiction-and-its-impact-a84705>>

Marina GABELICA

FROM BLACK AND WHITE TO RED:
DYSTOPIAN FICTION FOR YOUNG ADULTS

Summary

This paper is an attempt of interpretation of a book by an American author Lois Lowry *The Giver* (1993). It is a science fiction literature which was highly praised both by

the critics and by the readers. It was given the prestige literature reward Newbery Medal in 1994.

The Giver was correlated with some immanent philosophical theories of social organization (Plato and Aristotle) in the attempt to explore the dystopian destructuralization of primarily utopian story.

The name of the paper *From Black and White to Red* comes from the symbolic appearance of the color Red in otherwise Black and White world which metaphorically announces the eyes opening experiences of the main protagonist, twelve years old boy Jonas.

Although the plot is located in the future, this book corresponds with the contemporary teenager's experience; it brings modern but also universal thoughts. Simplicity in the narration as well as a well-built plot makes this book attainable to young readers, while the philosophical basis makes it very attracting to an older reader as well.

Key words: Lois Lowry, *The Giver*, utopia, dystopia, literature for young adults

ДЕТИНСТВО • ДЕТСТВО • CHILDHOOD

Die Zeitschrift für Kinderliteratur KINDHEIT wurde im Jahre 1975 gegründet und ist die einzige Zeitschrift solcher Art im serbischer Literatur- und Kulturraum. Die Zeitschrift erscheint viermal jährlich.

KINDHEIT ist den theoretischen Abhandlungen, der Kritik und der Entwicklung zeitgenössischer Kinderliteratur wie auch der Bewahrung der Tradition des literarischen Schaffens für Kinder gewidmet.

Die ständigen Rubriken der Zeitschrift sind: Schriftstellersporträts, Eseys über Kinderliteratur, kritische Erörterungen, Vorstellung neuer Bücher und Überblick der zeitgenössischen Kinderliteratur und Publizistik für Kinder in der Welt.

Der besondere Wert der Zeitschrift sind die Separatabdrucke welche die Kinderliteratur anderer Länder vorstellen (u.a. tschechische, spanische, ungarische, slowakische, bulgarische, russische, mongolische, shinesische, syrische zeitgenössische Kinderliterature).

CHILDHOOD, the magazine devoted to children literature has started in 1975. Its main goal is to promote theory of children literature and publish critiques.

It is published quaterly. Contributors of the magazine are authors from all over Yugoslavia. Its main columns are: Portraits of authors, Translations, Essays, Critiques, Surveys and Bibliographies. Occasionally, the editors publish an issue or series of issues dedicated to single topic.

The magazine follows the original conception outlined in its first issue. Literature for children has a significant role in our culture. It has authentical aesthetical basis and requires adeqate interpretation, as well critical evaluation of its current production.

UDC 821-93

ISSN 0350-5286

9 770350 528004